

Włodzimierz POPIOŁEK

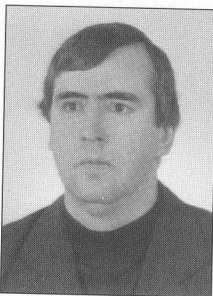
OKRĘGOWY URZĄD MIAR W SZCZECINIE

Metrologia prawna w Polsce - wczoraj, dziś i jutro

Mgr Włodzimierz POPIOŁEK

Absolwent Technikum Chemicznego w Szczecinie (1972) oraz Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego (1993). Od 1976 r. pracuje w Okręgowym Urzędzie Miar w Szczecinie. Od listopada 2003 r. członek Sekcji Kształcenia i Rozwoju Kadry Komitetu Metrologii i Aparatury Naukowej Polskiej Akademii Nauk. Autor szeregu referatów i publikacji z zakresu metrologii prawnej. Współautor skrowidza aktów prawnych pt. „Thesaurus Iuris Poloniae t. 2” (wyd. ARS BONI ET AEQUI - Poznań).

wlp@poczta.onet.pl

Streszczenie

W artykule przedstawiono rozwój oraz stan bieżący polskiej metrologii prawnej w jej najistotniejszych aspektach, którymi są: system jednostek miar, ustrój i kompetencje organów administracji miar oraz zakres, tryb i formy prawnej kontroli metrologicznej. Scharakteryzowano ewolucję niektórych instytucji metrologicznych, zwłaszcza takich jak: system legalnych jednostek miar oraz formy czynności metrologii prawnej. Wskazano na niektóre skutki akcesji unijnej dla funkcjonowania polskiej administracji miar.

Słowa kluczowe: metrologia prawna, administracja miar

Przypadająca w 2004 r. osiemdziesiąta piąta rocznica publikacji dekretu o miarach¹ i utworzenia Głównego Urzędu Miar jest znakomitą okazją do przypomnienia rozwoju instytucji polskiego prawa metrologicznego i omówienia ich bieżącego stanu oraz przewidywanych zmian, wynikających z współczesności Polski w funkcjonowaniu jednoczącej się Europy i udziału w globalnych procesach gospodarczych.

Historia regulacji prawnych dotyczących metrologii, jest tak zamierzchna jak historia materialnego rozwoju ludzkości. Z uwagi na ogólny zakres niniejszej publikacji, poprzestać należy na stwierdzeniu, że współczesny rozwój metrologii prawnej w Polsce wyznaczyły następujące daty:

- 20 maja 1875 r. - zawarcie Konwencji dotyczącej utworzenia i utrzymania Międzynarodowego Biura Miar, uzupełnionej

Międzynarodową Konwencją, sporządzoną w Sevres dnia 6 października 1921 r., zwanej powszechnie „Konwencją Metryczną”. Zgodnie z art. 6-tej Konwencji, Międzynarodowe Biuro Miar powołane zostało do zajmowania się²:

- „1-o wszelkimi porównaniami i sprawdzaniami nowych prototypów Metra i Kilograma;
- 2-o przechowywaniem prototypów międzynarodowych;
- 3-o okresowym porównywaniem wzorców państwowych z prototypami międzynarodowymi i z ich kopjami (świadkami), jak również i termometrów normalnych;
- 4-o porównywaniem nowych prototypów z podstawowymi wzorcami miar niemetrycznych, używanych w różnych krajach i w naukach;
- 5-o wzorcowaniu i porównywaniem przmiarów geodezyjnych;
- 6-o porównywaniem dokładnych wzorców i podziałek, których sprawdzenia zażądały Rządy, towarzystwa naukowe, albo nawet artyści lub uczeni”;

▪ 12 maja 1925 r. - przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowej Konwencji Metrycznej³;

▪ 12 października 1955 r. - ustanowienie Międzynarodowej Organizacji Metrologii Prawnej⁴.

Za podstawowe filary metrologii prawnej⁵ należy uznać:

- system jednostek miar,
- ustrój i kompetencje organów administracji miar,
- zakres, tryb i formy prawnej kontroli metrologicznej.

Znamienne jest, że pierwsze 7 artykułów (na ogólną liczbę 24) dekretu o miarach z 1919 r. poświęcone zostało ustanowieniu legalnych jednostek miar; były to: metr, metr kwadratowy i ar, metr sześcienne albo kubiczny i litr, kąta prosty, kilogram, różnica temperatur odpowiadająca jednemu stopniowi normalnej skali termometrycznej oraz „jednostki wtórne wielokrotne i podwielokrotne jednostek podstawowych, określonych w tychże artykułach⁶, które będą uznane za legalne przez Ministra Przemysłu i Handlu”^{7, 8}.

Od 1960 roku, tj. od kiedy to IX Generalna Konferencja Miar zaleciła do powszechnego stosowania Międzynarodowy Układ Jednostek Miar (SI)⁹, aż do dnia dzisiejszego, na system legalnych

¹Dekret z dnia 8 lutego 1919 r. o miarach (Dz. Pr. P. P. Nr 15, poz. 211; zm.: z 1921 r. Nr 100, poz. 716 i Nr 104, poz. 752, z 1922 r. Nr 33, poz. 275 oraz z 1928 r. Nr 32, poz. 308; jedn. tekst: Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr 72, poz. 661).

²Pisownia oryginalna wg Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 sierpnia 1925 r. Nr 87, poz. 607 i 608.

³Ustawa z dnia 18 marca 1925 r. o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do międzynarodowej konwencji metrycznej, podpisanej w Paryżu dnia 20 maja 1875 r. wraz z odnośnym regulaminem, i do konwencji dodatkowej metrycznej, podpisanej w Sevres dnia 6 października 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr 36, poz. 241), oraz: oświadczenie rządowe z dnia 1 lipca 1925 roku w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowej Konwencji Metrycznej, podpisanej w Paryżu dn. 20 maja 1875 r., wraz z odnośnym Regulaminem, i do Międzynarodowej Konwencji dodatkowej Metrycznej, podpisanej w Sevres dn. 6 października 1921 r. (Dz. U. R. P. z dnia 29 sierpnia 1925 r. Nr 87, poz. 607 i 608; ratyfikacja: Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr 36, poz. 241).

⁴Konwencja ustanawiająca Międzynarodową Organizację Metrologii Prawnej, podpisana w Paryżu dnia 12 października 1955 r. (Dz. U. z dnia 23 stycznia 1959 r. Nr 4, poz. 24 i 27; poprawka: Dz. U. z dnia 23 maja 1969 r. Nr 15, poz. 112); w odniesieniu do Polski Konwencja ta weszła w życie z dniem 16 lipca 1957 r.: oświadczenie rządowe z dnia 21 października 1958 r. w sprawie ratyfikacji przez Polskę Konwencji ustanawiającej Międzynarodową Organizację Metrologii Prawnej, podpisanej w Paryżu dnia 12 października 1955 r. (Dz. U. z 1959 r. Nr 4, poz. 27; poprawka: Dz. U. z dnia 23 maja 1969 r. Nr 15, poz. 112).

⁵„METROLOGIA PRAWNA - dział metrologii odnoszący się do działań, które wynikają z wymagań ustawowych i dotyczą pomiarów, jednostek miar, przyrządów pomiarowych i metod pomiarowych i które przeprowadzane są przez kompetentne organy.” [pkt 1.2 w: Międzynarodowy słownik terminów metrologii prawnej, wyd. GUM 2000].

⁶Tj. w art. 2÷7 ww. dekretu o miarach z dnia 8 lutego 1919 r.

⁷Art. 1 ww. dekretu o miarach z dnia 8 lutego 1919 r.

⁸Vide: rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 7 kwietnia 1919 r. o legalnych jednostkach miar (Dz. Pr. P. P. Nr 41, poz. 299).

⁹W odniesieniu do Polski - stosowanie SI zaczęło obowiązywać od 1 stycznia 1967 r. na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 1966 r. w sprawie ustalenia legalnych jednostek miar (Dz. U. Nr 25, poz. 154; zm.: z 1970. Nr 18, poz. 151), zastępującego rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 1953 r. w sprawie prawnie obowiązujących jednostek miar (Dz. U. Nr 35, poz. 148).

jednostek miar w Polsce¹⁰ składają się: 7 jednostek podstawowych (metr, kilogram, sekunda, amper, kelwin, kandela i mol), 2 jednostki uzupełniające (radian i steradian)¹¹, kompleks jednostek pochodnych x , którego postać ogólną można wyrazić wzorem $[X] = m^{\alpha} \cdot kg^{\beta} \cdot s^{\gamma} \cdot A^{\delta} \cdot K^{\epsilon} \cdot cd^{\theta} \cdot mol^{\eta} \cdot rd^{\lambda} \cdot sr^{\tau}$, gdzie wykładniki potęg mogą przyjmować dowolne wartości rzeczywiste¹², wielokrotności i podwielokrotności oraz wybrane jednostki nie należące do układu SI, np. milimetr słupa rtęci dla ciśnienia krwi oraz ciśnienia innych płynów ustrojowych¹³. Nieustanny rozwój tego systemu oraz jego rozpowszechnianie się¹⁴ nakazują przypuszczać, że będzie on nadal dominujący a w niedalekiej przyszłości - wyłącznym systemem jednostek miar w gospodarce światowej.

Dekret o miarach z 1919 r. ustanowił w art. 18 i 19¹⁵ zasady ustroju i kompetencje administracji miar, którą tworzyły: Główny Urząd Miar i urzędy podwładne, tj. 6 Okręgowych Urzędów Miar w: Warszawie, Lublinie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach i Wilnie, oraz 43 miejscowe urzędy miar¹⁶.

Do ówczesnych kompetencji Głównego Urzędu Miar należało m.in.:

- wydawanie przepisów o warunkach legalizowania narzędzi mierniczych;
- wykonywanie legalizacji narzędzi mierniczych;
- koncesjonowanie i nadzór wyrobu i sprzedaży narzędzi mierniczych; oraz (m.in.)¹⁷:
- przechowywanie wzorców państwowych miar podstawowych i ich głównych kopii;
- sprawdzanie i uwierzytelnianie narzędzi mierniczych dla celów fiskalnych państwa: cła, akcyzy itp.;
- wzorcowanie, sprawdzanie i uwierzytelnianie narzędzi mierniczych dla potrzeb nauki i techniki;
- wykonywanie i ogłaszanie prac naukowo-metrologicznych.

Zgodnie z art. 12 Statutu Urzędów Miar¹⁸, Główny Urząd Miar, okręgowe i miejscowe urzędy miar były urzędami państwowymi; istniała prawna możliwość - za zgodą Głównego Urzędu Miar - „na urządzenie i utrzymywanie” przez gminy miejskie i ziemskie „na koszt własny komunalnych urzędów miar”, a także „na otwarcie podobnych instytucji” przez towarzystwa naukowe, techniczne, zakłady naukowe, zarządy kolejowe itp.

Z początkiem lat 50-tych zaczęły się ukazywać pierwsze regulacje Głównego Urzędu Miar dotyczące organizacji i metodyki działania przemysłowych laboratoriów (izb) pomiarowych, powoływanych

do okresowego sprawdzania użytkowych przyrządów pomiarowych, zwłaszcza warsztatowych przyrządów do pomiaru długości i kąta¹⁹.

W dekrete z dnia 19 kwietnia 1951 r. o organach administracji miar oraz o miarach i narzędziach mierniczych²⁰, zmodyfikowano i rozszerzono kompetencje Głównego Urzędu Miar o prowadzenie prac naukowo-badawczych z dziedziny metrologii dla potrzeb gospodarki narodowej oraz upoważniono Prezesa Głównego Urzędu Miar do wydawania przepisów legalizacyjnych dla narzędzi mierniczych podlegających obowiązkowi legalizacji. Przepisy te ustalały warunki legalności i dokładności narzędzi mierniczych, sposób ich cechowania, okres ważności legalizacji oraz okoliczności powodujące utratę ważności przed upływem tego okresu. W odróżnieniu od dekretu o miarach z 1919 r., gdzie obowiązek sprawowania bezpośredniego nadzoru nad właściwym stosowaniem w obrocie publicznym narzędzi mierniczych należał do „miejscowej policji oraz municipalnych inspekcji handlowych”²¹, w dekrete z 1951 r. nadzór ten rozszerzono przedmiotowo na przestrzeganie przepisów o miarach i narzędziach mierniczych także w urzędach i instytucjach państwowych oraz powierzono wykonywanie tego nadzoru kompetencji organów administracji miar, tj. Głównemu Urzędowi Miar, okręgowym i obwodowym urzędów miar.

Na mocy ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o miarach i narzędziach pomiarowych²² nastąpiły kolejne rozszerzenia kompetencji organów administracji miar:

- Prezes Centralnego Urzędu Jakości i Miar²³ określał definicje i oznaczenia legalnych jednostek miar, ustalał jednostki miar dopuszczone przejściowo do stosowania jako legalne oraz ustalał państwowe wzorce miar, wzorce fizycznych, chemicznych lub innych własności materiałów, metody ich odtwarzania, miejsce i warunki ich przechowywania oraz metody porównywania z tymi wzorcami wzorców stosowanych w gospodarce narodowej;
- Prezes Centralnego Urzędu Jakości i Miar określał rodzaje przyrządów pomiarowych, podlegających obowiązkowi legalizacji;
- Prezes Centralnego Urzędu Jakości i Miar upoważniał określone przedsiębiorstwa, instytuty naukowo-badawcze lub inne państwowe jednostki organizacyjne do legalizacji niektórych rodzajów narzędzi pomiarowych, a określone instytuty naukowo-badawcze i inne państwowe jednostki organizacyjne prowadzące prace naukowe, naukowo-badawcze i doświadczalne - do zatwierdzenia typów narzędzi pomiarowych nie podlegających obowiązkowi legalizacji;

¹⁰Vide: art. 5 ustawy z dnia 11 maja 2001 r. - Prawo o miarach (Dz. U. Nr 63, poz. 636; zm.: z 2001 r. Nr 154, poz. 1800, z 2002 r. Nr 155, poz. 1286 i Nr 166, poz. 1360 oraz 2003 r. Nr 170, poz. 1652).

¹¹Aktualnie, tj. od XX Generalnej Konferencji Miar w 1995 r., jednostki takie nie tworzą już klasy jednostek uzupełniających i umieszcza się je w grupie jednostek pochodnych.

¹²Np. jednostkę pojemności elektrycznej farad można przedstawić w postaci wyrażenia $[m^{-2} \times kg^{-1} \times s^4 \times A^2]$.

¹³Vide: rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 maja 2003 r. w sprawie legalnych jednostek miar (Dz. U. Nr 103, poz. 954).

¹⁴Np. Stany Zjednoczone ustawami **Metric Conversion Act of 1975** i **Omnibus Trade and Competitiveness Act of 1988**, zdecydowały o wprowadzeniu systemu metrycznego jednostek miar (SI) na całość publicznego obszaru gospodarki i handlu amerykańskiego oraz w matematyce i edukacji naukowej. W tym celu (m. in.) przekształcono **National Bureau of Standards (NBS)** w **National Institute of Standards and Technology (NIST)** [<http://ts.nist.gov/ts/htdocs/200/202/lc1136a.htm> i inne].

¹⁵„Art. 18. *Sprawami dotyczącymi miar i narzędzi mierniczych, zawiaduje Główny Urząd Miar w Warszawie, podlegający Ministrowi Przemysłu i Handlu. Statut Głównego Urzędu Miar i urzędów podwładnych wydaje Minister Przemysłu i Handlu.*”

¹⁶Art. 19. *Dyrektora Głównego Urzędu Miar mianuje Najwyższa Władza Państwowa.*”

¹⁷Vide: Numeracja, daty założenia i inne wiadomości o urzędach w: Przepisy obowiązujące w miernictwie z 26 lutego 1935 r. Nr 1172, poz. klas. 5,21/2.

¹⁸Wg Statutu Urzędów Miar nadanego przez Ministra Przemysłu i Handlu w dniu 7 sierpnia 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr 74, poz. 429).

¹⁹Ibid.

²⁰Np. vide: Instrukcja Głównego Urzędu Miar o sporządzaniu planu sprawdzeń w zakładach wytwórczych przemysłu metalowego i elektrotechnicznego z 8 sierpnia 1950 r. (Przepisy Obowiązujące w Miernictwie z 10 listopada 1950 r. Nr 1586).

²¹Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 195; zm.: z 1956 r. Nr 54, poz. 244 oraz z 1966 r. Nr 23, poz. 147.

²²Vide: art. 21 i 22 ww. dekretu o miarach z 1919 r. Obok tak realizowanego nadzoru o charakterze systemowym, realizowano także praktykę branżowego nadzoru ewidencyjnego nad: taksometrami (od 1 lipca 1933 r.), gazomierzami, licznikami energii elektrycznej i transformatorami mierniczymi, nad narzędziami mierniczymi w p.p. „Polskie Koleje Państwowe”, w p.p. „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”, w przedsiębiorstwach Państwowego Monopoli Spirytusowego a także na obszarze leśnictwa, straży granicznej, w czynnościach wojskowych komisji poborowych, itd.

²³Dz. U. Nr 23, poz. 148; zm.: z 1972 r. Nr 11, poz. 83 oraz z 1989 r. Nr 35, poz. 192; obowiązywała od dnia 23 czerwca 1966 r. do 31 grudnia 1993 r.

²⁴Od 1972 r. przekształconego w Polski Komitet Normalizacji i Miar (vide: Dz. U. z 1972 r. Nr 11, poz. 83).

■ okręgowe urzędy miar rejestrowały i nadzorowały zakłady wyrobu lub naprawy narzędzi pomiarowych oraz laboratoria pomiarowe²⁴ w jednostkach gospodarki społecznej, na terenie których stosowany był obowiązek okresowego sprawdzania narzędzi pomiarowych używanych do kontroli jakości surowców, materiałów, półwyrobów i wyrobów oraz do kontroli i regulacji przebiegu procesów technologicznych w produkcji.

Do końca 1971 r.²⁵ okręgowe urzędy miar wykonywały także funkcje orzecznicze i egzekucyjne w sprawach o wykroczenia, z kompetencją orzekania przypadku lub zniszczenia nielegalnych, nie legalizowanych lub nierzetelnych narzędzi pomiarowych.

Z dniem 29 marca 1972 r. został zlikwidowany Polski Komitet Normalizacyjny a Centralny Urząd Jakości i Miar został przekształcony w Polski Komitet Normalizacji i Miar²⁶, a następnie z dniem 15 sierpnia 1979 r. - w Polski Komitet Normalizacji, Miar i Jakości²⁷.

Powrót do tradycyjnej struktury administracyjnej urzędów miar nastąpił z dniem 1 stycznia 1994 r., kiedy to weszła w życie ustawa z dnia 3 kwietnia 1993 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Miar²⁸. W jej wyniku ukształtował się następujący układ organizacyjny:

- Główny Urząd Miar i jego Prezes, jako centralny organ administracji państwowej właściwy w sprawach miar i probiernictwa;
- okręgowe urzędy miar i ich dyrektorzy, jako organy administracji podlegające Prezesowi GUM;
- obwodowe urzędy miar i ich naczelnicy, jako organy administracji podlegające odpowiednim dyrektorom okręgowych urzędów miar.

System taki funkcjonuje - praktycznie niezmienny - do dnia dzisiejszego, mimo że od 1 stycznia 2003 r. stan prawny w tym zakresie reguluje nowa ustawa²⁹. Publicznoprawny oraz ogólnopaństwowy charakter ustroju polskiej administracji miar został zdeterminowany i ugruntowany postanowieniami ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o administracji rządowej w województwie³⁰, która określiła,

że dyrektorzy okręgowych i naczelnicy obwodowych urzędów miar są organami administracji rządowej niespolonej.

W ciągu minionych 85 lat funkcjonowania polskiej administracji miar, zakres i tryb prawnej kontroli metrologicznej nie uległ istotnej zmianie. Najważniejszą i najpowszechniej wykonywaną czynnością urzędów miar była (i nadal jest) legalizacja³¹ przyrządów pomiarowych³², zwłaszcza tych, które stosowane są w tzw. publicznym obrocie handlowym do wyznaczania prawidłowej podstawy do rozliczeń, np. liczników energii elektrycznej, gazomierzy, wodomierzy, ciepłomierzy, odmierzaczy paliw ciekłych, wag i odważników, taksometrów oraz stosowanych w niektórych czynnościach urzędowych, np. radarowe mierniki prędkości pojazdów, dowodowe analizatory wydechu (tzw. alkosensory) czy analizatory spalin. Pod „rządami” dekretu o miarach z 1919 r. legalizacje wykonywano w formie legalizacji pierwotnej³³, legalizacji głównej³⁴, legalizacji wtórnej (następczej)³⁵ oraz ponowienia legalizacji pierwotnej (przecechowanie)³⁶.

Ustawowy obowiązek zatwierdzenia typu przyrządów pomiarowych wprowadzony został dopiero od 1966 r., postanowieniami przepisu art. 12 ww. ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o miarach i narzędziach pomiarowych³⁷. W okresie sprzed 1966 r. stosowana była praktyka dopuszczania do legalizacji przyrządów pomiarowych po uprzedniej aprobacie typu. Wymaganie takie wynikało z postanowień przepisów legalizacyjnych szczegółowych³⁸ oraz innych przepisów, regulujących tryb postępowania legalizacyjnego³⁹, wydawanych przez Dyrektora Głównego Urzędu Miar na podstawie art. 11 ww. dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. o miarach. Z postępowaniem w sprawie dopuszczenia do legalizacji przyrządu pomiarowego, które nie odpowiadało przepisom legalizacyjnym, a które nie było objęte obowiązkiem aprobaty typu, związana była tzw. legalizacja próbna. Następowła ona po pozytywnym wyniku badań wstępnych, przed ogólnym dopuszczeniem do legalizacji i niezbędnej w tym celu zmiany przepisów o warunkach legalizowania. „Wypróbowanie” polegało na

²⁴Obecnie, laboratoria takie określane byłyby jako laboratoria wzorcujące.

²⁵W związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 1972 r. ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. Nr 12, poz. 116) - kompetencje takie przejęły kolegia ds. wykroczeń.

²⁶Vide: ustawa z dnia 29 marca 1972 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Normalizacji i Miar (Dz. U. Nr 11, poz. 82; zm.: z 1979 r. Nr 2, poz. 7).

²⁷Vide: ustawa z dnia 8 lutego 1979 r. o jakości wyrobów, usług, robót i obiektów budowlanych (Dz. U. Nr 2, poz. 7; zm.: z 1987 r. Nr 33, poz. 181).

²⁸Dz. U. Nr 55, poz. 247; zm.: z 1998 r. Nr 37, poz. 202, z 2000 r. Nr 120, poz. 1268 oraz z 2001 r. Nr 154, poz. 1800.

²⁹Vide: ustawa z dnia 11 maja 2001 r. - Prawo o miarach (Dz. U. Nr 63, poz. 636; zm.: z 2001 r. Nr 154, poz. 1800, z 2002 r. Nr 155, poz. 1286 i Nr 166, poz. 1360 oraz 2003 r. Nr 170, poz. 1652).

³⁰Jedn. tekst: Dz. U. z 2001 r. Nr 80, poz. 872; zm.: z 2001 r. Nr 128, poz. 1407, z 2002 r. Nr 37, poz. 329, Nr 41, poz. 365, Nr 62, poz. 558, Nr 89, poz. 804 i Nr 200, poz. 1688 oraz z 2003 r. Nr 52, poz. 450, Nr 137, poz. 1302 i Nr 149, poz. 1452.

³¹Legalizacja przyrządu pomiarowego może być zdefiniowana jako zespół czynności, polegających na urzędowym sprawdzeniu spełnienia przez przyrząd pomiarowy wymaganych właściwości metrologicznych takich jak legalność i dokładność, poświadczeniu istnienia tych właściwości oraz zaopatrzeniu zalegalizowanego przyrządu pomiarowego w odpowiedni dowód (cecha legalizacyjna i/lub świadectwo legalizacji). Aktualnie, legalna definicja legalizacji zawarta jest w art. 4 pkt 13 ww. ustawy z dnia 11 maja 2001 r. - Prawo o miarach.

³²W okresie od 1919 do 1966 r. przyrządy pomiarowe określane były jako: „narzędzia miernicze” (określenie zbiorcze wzorców miar i przyrządów mierniczych), od 1966 r. do 1993 r. - „narzędzia pomiarowe” (określenie zbiorcze: wzorców miar i przyrządów pomiarowych), a od 1993 r. - „przyrządy pomiarowe” (tj. urządzenia techniczne przeznaczone do wykonywania pomiarów lub do odtwarzania wartości danej wielkości fizycznej).

³³Tj. taka legalizacja, której przedmiotem było narzędzie miernicze dotychczas nigdy nie legalizowane.

³⁴Tj. taka legalizacja, której przedmiotem było narzędzie miernicze: nie posiadające w ogóle cech legalizacyjnych, po ostatniej legalizacji naprawiane, przerabiane lub regulowane, na którym cechy legalizacyjne zostały skasowane lub przestały być czytelne albo uszkodzone.

³⁵Tj. taka legalizacja, której przedmiotem było narzędzie miernicze nie podlegające legalizacji głównej, nawet wtedy, gdy posiadało wygasłą cechę legalizacyjną.

³⁶Tj. taka legalizacja, której przedmiotem było narzędzie miernicze spełniające łącznie następujące warunki: niewygasła cecha legalizacyjna, nie było nigdy używane, nie podlegało żadnym przeróbkom lub odnawianiu, pozostawało na składzie koncesjonowanego wytwórcy lub sprzedawcy narzędzi mierniczych, sposób przechowywania był taki, iż narzędzie miernicze nadal czyniło zadość warunkom legalizacji głównej (zachowało właściwości potwierdzone taką legalizacją).

³⁷„Art. 12. 1. Obowiązki zatwierdzenia typu podlegają pomiarowe:

1) podlegające obowiązkowi legalizacji,

2) ustalone oddzielnymi przepisami przez Prezesa Urzędu. (...)”

³⁸Np. Przepisy legalizacyjne o gazomierzach zwyczajnych z dnia 8 września 1930 r. (Dz. Urz. GUM z 29 września 1930 r. poz. 30/78; Przepisy obowiązujące w miernictwie z dnia 18 października 1930 r. Nr 701, poz. klas. 2,72/1); „§ 6. Typ gazomierza powinien być aprobowany w myśl Przepisów ogólnych o trybie aprobowania typów przyrządów mierniczych (Dz. Urz. GUM poz. 30/15; POM poz. 2,02/2) oraz Przepisów o trybie dopuszczania typów gazomierzy do legalizacji (Dz. Urz. GUM poz. 29/12; POM poz. 2,71/1). (...)”

³⁹Np. Przepisy o trybie dopuszczania do legalizacji narzędzi mierniczych, wymagających zmiany przepisów legalizacyjnych z dnia 20 lutego 1930 r. (Dz. Urz. GUM z 10 marca 1930 r. poz. 30/14; POM poz. 2,01/1).

„urzędowej obserwacji, połączonej w zasadzie z ponawianymi sprawdzaniami, zachowania się pewnej liczby narzędzi mierniczych, po skutecznieniu legalizacji próbnej”⁴⁰. Ostateczne rozstrzygnięcie postępowania o uzyskanie aprobaty typu następowało w trybie publikacji odnośnego rozporządzenia Dyrektora Głównego Urzędu Miar⁴¹.

Aktualnie, postępowanie o zatwierdzenie (aprobatę) typu⁴², mające podstawy prawne oparte o przepisy ustawowe⁴³ oraz właściwe rzeczowo przepisy metrologiczne⁴⁴, odbywa się w trybie administracyjno-prawnym, regulowanym przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego. Na podobnych podstawach prawnomaterialnych wykonywana jest także legalizacja przyrządów pomiarowych.

Poza sferą prawnej kontroli metrologicznej pozostają m. in. takie czynności metrologiczne administracji miar jak: wzorcowanie (kalibracja) i ekspertyzy. Podejmowanie tych zadań poprzedza dobrowolna inicjatywa zainteresowanego użytkownika przyrządu pomiarowego, a ich wykonanie następuje w trybie umowy cywilnoprawnej, rozliczanej wg wynegocjowanych stawek opłat⁴⁵.

W konsekwencji akcesji unijnej, polska metrologia prawna stanie się integralną częścią tych instytucji prawnych, które zostały powołane do funkcjonowania na całości obszaru regulacji gospodarczych Wspólnot Europejskich. Instytucją fundamentalną w tym rozumieniu jest zunifikowany i jednolity system jednostek miar (SI), oparty na dorobku Generalnych Konferencji Miar. Kolejną instytucją prawną, zunifikowaną podobnie jak system jednostek miar, jest postępowanie o zatwierdzenie typu przyrządów pomiarowych, które szczególnie wyraźnie wpisane jest w jedną z naczelných zasad UE jaką jest swoboda przepływu towarów, spełniających ustanowione standardy. Zasadzie tej daje wyraz przepis art. 2a ww. ustawy z dnia 11 maja 2001 r. - Prawo o miarach⁴⁶ oraz projektowana nowelizacja art. 18 ust. 2 tej ustawy⁴⁷.

Harmonizacji przepisów krajowych z *acquis communautaire* w zakresie metrologii prawnej podlegają zwłaszcza wymagania metrologiczne jakim powinny odpowiadać przyrządy pomiarowe oraz

metody ich kontroli metrologicznej, objęte postanowieniami szeregów dyrektyw unijnych⁴⁸. Szczególne znaczenie będzie miało wdrożenie dyrektywy nowego podejścia w sprawie przyrządów pomiarowych MID⁴⁹. W konsekwencji przyjęcia tego dokumentu, którego wejście przewidziane jest w drugiej połowie 2006 r. powstaną zunifikowane regulacje dotyczące wymagań zasadniczych i metod badań 11 rodzajów przyrządów pomiarowych, m.in. takich jak: wodomierze, gazomierze, liczniki energii elektrycznej mocy czynnej i przekładniki pomiarowe, ciepłomierze, taksometry, materialne miary długości, dowodowe mierniki wydechu i analizatory spalin samochodowych. Istotnym skutkiem praktycznym wdrożenia dyrektyw nowego podejścia, będzie możliwość wykonywania legalizacji pierwotnej określonych rodzajów przyrządów pomiarowych przez podmioty inne niż urzędy miar. Obecnie przedmiotem postępowania autoryzacyjnego i notyfikacyjnego, jest dostosowanie organizacji i zakresu działania polskiej administracji miar do realizacji dyrektywy nowego podejścia o wagach nieautomatycznych⁵⁰. Nowym zjawiskiem w polskiej metrologii prawnej będzie, od 1 maja 2004 r., bezpośrednie stosowanie rozporządzenia Komisji Wspólnot Europejskich dot. tachografów⁵¹, zastępującego dotychczasowe rozporządzenie krajowe⁵².

Przewiduje się, że ustrój i organizacja administracji miar, jako nie podlegające regulacjom unijnym, zachowają dotychczasowy kształt. Zmniejszeniu ulegać będzie skala zaangażowania w wykonywanie legalizacji przyrządów pomiarowych, natomiast zwiększać się będzie udział administracji miar w tzw. nadzorze rynku, np. w ramach kontroli systemu towarów paczkowanych. Ostateczne formy organizacji urzędów miar oraz ich rozmiary będą pochodną skutków globalnych procesów gospodarczych zachodzących na jednolitym obszarze unijnym oraz zapotrzebowania polskiej gospodarki na krajowe usługi metrologiczne i zdolności administracji miar na zaspokajanie tych potrzeb.

Title: Legal metrology in Poland - past, present and future

⁴⁰§ 8 Ibid.

⁴¹Np. rozporządzenie Dyrektora GUM z dnia 9 kwietnia 1932 r. o dopuszczeniu do legalizacji gazomierzy typu RPT 25,2, wytwarzanych przez firmę „Arwogaz” w Poznaniu (Dz. Urz. GUM z dnia 4 maja 1932 r., poz. 32/26; POM poz. 2,78252/1).

⁴²„ZATWIERDZENIE TYPU - decyzja ze skutkiem prawnym, oparta na protokole badań typu, potwierdzająca, że typ przyrządu pomiarowego spełnia wymagania odpowiednich przepisów prawnych i może być stosowany w obszarze regulowanym prawem w taki sposób, że spodziewane jest uzyskiwanie rzetelnych wyników pomiaru w oznaczonym okresie czasu - type approval” w: [pkt 2.6 w: Międzynarodowy słownik terminów metrologii prawnej, wyd. GUM 2000].

⁴³Vide: art. 8 ust. 4 ww. ustawy z dnia 11 maja 2001 r. - Prawo o miarach: „Warunkiem dopuszczenia przyrządów pomiarowych do legalizacji pierwotnej jest uzyskanie zatwierdzenia typu (...)”

⁴⁴Np. rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 16 grudnia 2003 r. w sprawie wymagań metrologicznych, którym powinny odpowiadać analizatory spalin samochodowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 7, poz. 58).

⁴⁵Za wykonywanie czynności prawnej kontroli metrologicznej urzędy miar pobierają opłaty administracyjne, wg stawek urzędowych, ustalonych w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 26 listopada 2002 r. w sprawie wysokości i trybu pobierania opłat za czynności organów administracji miar i podległych im urzędów (Dz. U. Nr 207, poz. 1757).

⁴⁶„Przyrządy pomiarowe wprowadzone do obrotu w państwach członkowskich Unii Europejskiej, zgodnie z przepisami obowiązującymi w tych państwach, dopuszcza się do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.”. Przepis ten wchodzi w życie z dniem 1 maja 2004 r.

⁴⁷„2. W Dzienniku Urzędowym Głównego Urzędu Miar, podlegają ogłoszeniu w szczególności: (...) 3) informacje o zatwierdzonych przez właściwe organy i instytucje innych państw typach przyrządów pomiarowych, stosownie do wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych, (...)” [w: projekcie rządowym - druk sejmowy Nr 2431 z dnia 16 stycznia 2004 r.; <http://ks.sejm.gov.pl:8010/proc4/opisy/2431.htm>].

⁴⁸Dominujące znaczenie mają w tym względzie tzw. dyrektywy „starego podejścia”, wydane na podstawie dyrektywy „ramowej” 71/316/EEC, która określa procedury zatwierdzania wzoru w EWG oraz początkowej weryfikacji EWG.

⁴⁹Vide: komunikat końcowy o wynikach prac legislacyjnych nad MID, opublikowany w: http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=52003SC0939&lg=EN

⁵⁰Vide: DYREKTYWA RADY z dnia 20 czerwca 1990 r. w sprawie harmonizacji ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do wag nieautomatycznych (90/384/EWG) i rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla wag nieautomatycznych podlegających ocenie zgodności (Dz. U. z 2004 r. Nr 4, poz. 23).

⁵¹Rozporządzenie Rady (EWG) NR 3821/85 z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie urządzeń rejestrujących stosowanych w transporcie drogowym (OJ L 370 z 31 grudnia 1985 r.) z późniejszymi zmianami; uwaga: od 6 sierpnia 2004 r. akt ten zostanie zastąpiony Rozporządzeniem Komisji (WE) NR 1360/2002 z dnia 13 czerwca 2002 r. dostosowującym po raz siódmy do postępu technicznego rozporządzenie Rady (EWG) Nr 3821/85 w sprawie urządzeń rejestrujących stosowanych w transporcie drogowym (OJ L 207/1 z 5 sierpnia 2002 r.).

⁵²Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie wymagań metrologicznych, którym powinny odpowiadać tachografy samochodowe oraz wykresówki (Dz. U. Nr 230, poz. 1929; zm.: z 2003 r. Nr 8, poz. 96).